

## **Jurisprudence and Legal Feasibility of Publishing the Image of the Accused in Television Reports during the Preliminary Investigation of the Crime**

**Hamid Reza Mohammadi:** Master of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law, Faculty of Theology and Islamic Studies, Allameh Tabatabai University (corresponding author) Tehran, Iran. **email:** h.mohammadi58@yahoo.com

**Yaser Takfallah:** Assistant Professor, Fiqh and Fundamentals of Islamic Law Department, Faculty of Theology and Islamic Studies, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran. **email:** y.takfallah@atu.ac.ir

One of the rights of the accused based on articles 91 and 96 of the Criminal Procedure Code is not to disclose and publish his identity during the preliminary investigation of the crime. But sometimes, apart from the cases permitted by law, the media publish their pictures during the preliminary investigation stage by shading the faces of the accused. Now, the problem of the current research is that by making the image of the accused in the news reports, the ban on publishing their image in the mass media will be removed? Therefore, this research aims to identify or not identify the identity of the accused after blurring the image of the accused among the television audience, and next, the jurisprudence and legal feasibility of publishing these images in news reports has been examined. It should be mentioned that the information related to the background, jurisprudence and legal evidence and the research results section were collected using the library document method and the data related to the measurement of the identification rate of the accused among the target groups were collected using the experimental method and for the analysis of the statistical data, the statistical method was also used. Pearson's correlation coefficient was used. The results of the statistical analysis show that distorting the image of the defendants in news reports does not prevent their identification among the television audience, and based on jurisprudential evidence, including the principle of innocence, protection of privacy, the rule of law and the prohibition of surveillance, the publication of these images is prohibited and the publishers of these The images are subject to legal prosecution for the crime of revealing occupational and professional secrets.

**Keywords:** The Rights of the Accused, Publication of the Accused's Images, Privacy, Preliminary Investigation of the Crime.

---

**How to cite this paper:** Mohammadi, H., & Takfallah, Y. (2024). Jurisprudence and Legal Feasibility of Publishing the Image of the Accused in Television Reports during the Preliminary Investigation of the Crime. *Rasaneh*, 35(2), 57-81. **[In persian]**

# امکان‌سنجی فقهی حقوقی انتشار تصویر متهم در گزارش‌های تلویزیونی در مرحله تحقیقات مقدماتی جرم

نوشته

حمیدرضا محمدی\*

یاسر تک‌فلاح\*\*

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۱۴

## چکیده

از حقوق متهم بر اساس مواد ۹۱ و ۹۶ آیین دادرسی کیفری عدم افشا و انتشار هويت او در مرحله تحقیقات مقدماتی جرم است. اما گاهی رسانه‌ها به غیر از موارد مصرح در قانون، با شطرنجی کردن چهره متهمان، تصویر آن‌ها را در مرحله تحقیقات مقدماتی منتشر می‌کنند. حال مسئله پژوهش حاضر این است که با شطرنجی کردن تصویر متهمان در گزارش‌های خبری، ممنوعیت انتشار تصویر آن‌ها از رسانه‌های جمعی رفع می‌شود؟ لذا این پژوهش با هدف شناسایی یا عدم شناسایی هويت متهم پس از تارکردن تصویر متهم در میان مخاطبان تلویزیون و در مقام بعدی امکان‌سنجی فقهی حقوقی انتشار این تصاویر در گزارش‌های خبری مورد بررسی قرار گرفته است. قابل ذکر است که اطلاعات مربوط به پیشینه، ادله فقهی و حقوقی و بخش نتایج تحقیق به روش اسنادی کتابخانه‌ای گردآوری و داده‌های مربوط به سنجش میزان شناسایی هويت متهم در میان گروه‌های هدف به روش آزمایشی، جمع‌آوری شده و برای تحلیل داده‌های آماری نیز از روش آماری ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. نتایج حاصل از تحلیل آماری نشان می‌دهد مخدوش کردن تصویر متهمان در گزارش‌های خبری مانع شناسایی هويت آن‌ها در میان مخاطبان تلویزیون نمی‌شود و بر اساس ادله فقهی از جمله اصل برائت، حفظ حریم خصوصی، قاعده وزر و ممنوعیت تجسس، انتشار این تصاویر ممنوع بوده و منتشرکنندگان این تصاویر با جمع شرایطی به جرم افشای اسرار شغلی و حرفه‌ای تحت پیگیری قانونی قرار گیرند.

کلیدواژه: حقوق متهم، انتشار تصاویر متهم، حریم خصوصی، تحقیقات مقدماتی جرم.

\* کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه علامه طباطبائی (نویسنده مسئول)، تهران، ایران h.mohammadi58@yahoo.com

\*\* استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران y.takfallah@atu.ac.ir

نحوه استناد به این مقاله: محمدی، حمیدرضا و تک‌فلاح، یاسر (۱۴۰۳). امکان‌سنجی فقهی حقوقی انتشار تصویر متهم در گزارش‌های تلویزیونی در مرحله تحقیقات مقدماتی جرم. رسانه، ۳۵(۲)، ۵۷-۸۱.

## مقدمه

بر اساس ماده ۹۰ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، تحقیقات مقدماتی جرم، "مجموعه اقدامات قانونی است که از سوی بازپرس یا دیگر مقامات قضایی، برای حفظ آثار، علائم و جمع آوری ادله وقوع جرم، شناسایی، یافتن و جلوگیری از فرار یا مخفی شدن متهم انجام می شود". از ویژگی های این مرحله، محرمانه بودن این تحقیقات است. به دیگر سخن کسی حق ندارد تا قبل از صدور قرار نهایی مرجع تحقیق، اطلاعاتی را که به عنوان مقام قضایی، وکیل، کارشناس یا شاهد از پرونده به دست آورده، افشا کند. اهمیت محرمانگی در تحقیقات مقدماتی جرم به حدی است که تا قبل از تصویب قانون آیین دادرسی کیفری جدید در سال ۹۲، به موجب تبصره ۱ ماده ۱۸۸ مصوب سال ۱۳۷۸ انتشار جریان دادرسی قبل از قطعیت حکم به طور مطلق ممنوع اعلام شده بود، در نتیجه انتشار جریان دادرسی از بدو تا ختم و قطعی شدن حکم امکان پذیر نبود و با این که قانون گذار به طور ضمنی و به صورت محدود از جمله در نظریه مشورتی ۷/۱۲۶۷ مورخ ۱۳۸۹ اجازه انتشار تصویر برخی از متهمان را صادر کرده بود اما همچنان برخی از حقوق دانان صرف این اجازه ضمنی را، برای رسانه ای کردن هویت متهم کافی نمی دانستند (خالقی، ۱۳۹۲: ۱۸۲). تا این که در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، قانون گذار در ماده ۹۱ با تصریح محرمانه بودن تحقیقات مقدماتی، اجازه انتشار تصویر متهمان از رسانه ها را با شرایط مقرر در ماده ۹۶ این قانون صادر کرد. این ماده اشعار می دارد: "انتشار تصویر و سایر مشخصات مربوط به هویت متهم در کلیه مراحل تحقیقات مقدماتی توسط رسانه ها و مراجع انتظامی و قضایی ممنوع است مگر در مورد اشخاص زیر که تنها به درخواست بازپرس و موافقت دادستان شهرستان، انتشار تصویر و یا سایر مشخصات مربوط به هویت آنان مجاز است:

الف) متهمان به ارتکاب جرائم عمدی موضوع بندهای (الف)، (ب)، (پ) و (ت) ماده (۳۰۲) این قانون که متواری بوده و دلایل کافی برای توجه اتهام به آنان وجود داشته باشد و از طریق دیگری امکان دستیابی به آنان موجود نباشد.

۱. ماده ۹۱ قانون آیین دادرسی کیفری: تحقیقات مقدماتی به صورت محرمانه صورت می گیرد مگر در مواردی که قانون به نحو دیگری مقرر نماید. کلیه اشخاصی که در جریان تحقیقات مقدماتی حضور دارند موظف به حفظ این اسرار هستند و در صورت تخلف، به مجازات جرم افشای اسرار شغلی و حرفه ای محکوم می شوند.

۲. ماده ۳۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری: به جرائم زیر در دادگاه کیفری یک رسیدگی می شود:

الف) جرائم موجب مجازات سلب حیات

ب) جرائم موجب حبس ابد

پ) جرائم موجب مجازات قطع عضو یا جنایات عمدی علیه تمامیت جسمانی با میزان نصف دیه کامل یا بیش از آن

ت) جرائم موجب مجازات تعزیری درجه سه و بالاتر

ث) جرائم سیاسی و مطبوعاتی

ب) متهمان دستگیر شده که به ارتکاب چند فقره جرم نسبت به اشخاص متعدد و نامعلومی نزد بازپرس اقرار کرده‌اند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در ماده ۹۶ آیین دادرسی کیفری نیز، قانون‌گذار اصل را در مرحله تحقیقات مقدماتی جرم بر عدم انتشار هویت متهم قرار داده است و انتشار تصویر و هویت او را منوط به ارتکاب جرائم خاص و یا اقرار به چندین فقره جرم نسبت به اشخاص متعدد و نامعلومی دانسته است.

از طرفی کارکرد اطلاع‌رسانی رسانه ملی اقتضا می‌کند با پوشش اخبار مرتبط با جرم، گاهی در گزارش‌های خبری خود از تصاویر متهمان به صورت مخدوش شده استفاده کند. همچنان‌که در مطالعه موردی گزارش‌های منتشر شده از خبر ۱۸ تهران در بازه زمانی ۱۴۰۰/۰۱/۰۱ تا ۱۴۰۱/۰۱/۰۱ نشان می‌دهد، رسانه ملی در سال گذشته، فقط از مرحله تحقیقات مقدماتی جرم، ۲۵ گزارش در خبر تهران منتشر کرده است. گزارش‌هایی که هیچ‌یک از متهمان آن‌ها موضوع تبصره‌های ماده ۹۶ آیین دادرسی کیفری نبوده و دست‌اندرکاران رسانه ملی برای سلب مسئولیت‌های حقوقی و اخلاقی با تار کردن چهره متهمان، سعی در مخفی کردن هویت این افراد کرده‌اند. حال مسئله اساسی این پژوهش این است که اول: شرط‌نجی کردن تصاویر متهم در گزارش‌های خبری منجر به عدم شناخت هویت آن‌ها و در نتیجه رعایت اصل محرمانگی در مرحله تحقیقات مقدماتی جرم می‌شود؟ و دوم: در صورت عدم حفظ محرمانگی در گزارش‌های خبری، ادله فقهی حقوقی برای عدم انتشار این گزارش‌های خبری از رسانه ملی چیست؟

### پیشینه پژوهش

در باره حقوق متهم و مبانی آن تحقیقات گوناگونی وجود دارد؛ اما درباره حقوق متهم در تصاویر شرط‌نجی منتشر شده از تلویزیون در مرحله تحقیقات مقدماتی جرم بحثی ارائه نشده است. کاظمی و چگینی (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای با عنوان "تشهیر متهم؛ از اصل ممنوعیت تا موارد اباحه قانونی" با روش توصیفی تحلیلی و استفاده از منابع کتابخانه‌ای این موضوع را اثبات می‌کنند که مطابق منابع فقهی امامیه و متون قانونی تشهیر متهم از رسانه باید به‌ندرت و با رعایت شرایط ویژه انجام گیرد و متهم‌گردانی و یا انتشار حروف ابتدایی نام و نام‌خانوادگی متهمان به‌نحوی که موجب شناخت هویت آن‌ها شود، ممنوع است. عزیزی و مهدوی ثابت (۱۴۰۰)، در مقاله‌ای با عنوان "اطلاع‌رسانی جریان دادرسی کیفری در ایران و انگلستان: آزادی یا محدودیت رسانه (با بررسی کیس تولید و مید)" با روش کتابخانه‌ای اسنادی جریان اطلاع‌رسانی کیفری در ایران و انگلستان را با یکدیگر مقایسه کرده و در مجموع به این نتیجه رسیده‌اند که رسانه‌ها در ایران از آزادی عمل بیشتری در ارتباط با اطلاع‌رسانی جریان دادرسی برخوردار بوده و با محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های کمتری مواجه می‌شوند؛ ولی ممنوعیت‌های نظام دادرسی کیفری انگلستان در قبال آزادی مطبوعات از انسجام و دقت بیشتری برخوردار بوده و باعث مسئولیت‌پذیری بیشتر

رسانه‌ها می‌شود. جعفری بجنوردی و نوروزی (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان "رسانه‌ای کردن هویت متهم در فرایند تحقیقات مقدماتی؛ فرصت‌ها و چالش‌ها" با روش توصیفی تحلیلی و انتقادی به بررسی ماده ۹۶ قانون آیین دادرسی کیفری پرداخته و فرصت‌ها و چالش‌های رسانه‌ای کردن هویت متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی جرم مورد بررسی قرار داده است. بنا به مطالعات نظری پژوهش، درج مشخصات متهم در رسانه‌ها دارای ماهیت قضایی بوده و لازم است "آیین‌نامه اجرایی نحوه انتشار هویت متهم"، که دربردارنده بایسته‌هایی چون رسانه مجاز به انتشار هویت، تعداد انتشار آگهی و... است، توسط کارشناسان تدوین شود. میرشکاری (۱۳۹۷) در مقاله "استثناهای حق بر تصویر" با استناد به دلایلی بر حق اشخاص نسبت به تصویرشان تأکید می‌کند به این معنا که افراد می‌توانند درباره تصویربرداری دیگری از خودشان و نیز انتشار تصاویر گرفته‌شده تصمیم بگیرند. به همین سبب، برای تصویربرداری و یا انتشار عکس دیگران باید رضایت شخص موضوع تصویر را به دست آورد. نویسنده اما این اختیار را مطلق نمی‌داند و برای مردم جامعه این حق را قائل می‌شود تا از رویدادهای پیرامون خویش باخبر شوند و اگر به قصد اطلاع‌رسانی به دیگران از شخصی تصویر گرفته و منتشر شود، نباید بر لزوم اخذ رضایت وی پافشاری کرد. آصفی و حبیب‌نژاد (۱۳۹۶) در پژوهشی، ضمن بررسی حقوق شهروندی از دیدگاه حقوق اساسی ایران، به مصادیق حقوق اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی در قانون اساسی و سایر قوانین مدون ایران اشاره کرده است. خالقی (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان "تأملی بر انتشار تصویر چهره متهم در روزنامه‌ها" به بررسی اقدام برخی از مراجع قضایی مبنی بر دستور انتشار تصویر بدون پوشش چهره متهم در روزنامه‌ها پرداخته است. نویسنده در مجموع با بررسی آرای مختلف نتیجه می‌گیرد ممنوعیت انتشار تصویر متهم متوجه مراجع قضایی بوده و قانون‌گذار با تعیین شروط و ضوابطی معین، امکان صدور دستور انتشار تصویر متهم توسط مراجع مذکور را در قانون می‌تواند پیش‌بینی کند. فرجیها (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان "بازتاب رسانه‌ای جرم" با روش تحلیل محتوای گزارش‌های جنایی، شاخص‌های انتخاب اخبار جنایی را بررسی و ابعاد ساختارهای اجتماعی را در شکل‌گیری رفتار مجرمانه تحلیل کرده و نتیجه گرفته دبیران خیر با تأکید به جای جنبه‌های تحلیلی بر توصیف پدیده‌های جنایی در اخبار می‌پردازند و همین باعث شده مخاطبان از درک و بینش صحیح نسبت به عوامل وقوع جرم و راه‌های کنترل آن غافل شوند.

اما در منابع خارجی نیز کوبالکار، شارما و سینگ‌دری<sup>۱</sup> (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان "حقوق متهمان و بزه‌دیدگان در برابر قربانی شدن رسانه‌ای" با انتقاد از انتشار بی‌رویه و غیرمسئولانه تصویر متهمان و بزه‌دیدگان در رسانه و نقض حریم خصوصی این افراد، راه‌حل‌های حقوقی در آمریکا، بریتانیا و هند را بررسی و توصیه‌های مناسبی را ارائه می‌کند. مطالعه این مقاله نشان

می‌دهد که در پی مداخله‌های فزاینده رسانه‌ها در جریان دادرسی، هیچ قانون خاصی برای حمایت از متهمان و بزهدیدگان وجود ندارد. محمود شیاب<sup>۱</sup> (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان "تأثیر رسانه‌های اجتماعی بر حقوق متهمان در اردن: آیا افکار عمومی اهمیت دارد؟" به بررسی انتشار جریان دادرسی دادگاه در شبکه‌های اجتماعی و تأثیر آن بر افکار عمومی می‌پردازد. نویسنده با بیان دلایلی به این نتیجه می‌رسد که انتشار جریان دادرسی از این شبکه‌ها با توجه به قوانین اردن و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی علاوه بر نقض حریم خصوصی متهمان بر روند اجرای عدالت تأثیرگذار بوده و فرض بی‌گناهی و محرمانه بودن جریان دادرسی را تحت الشعاع قرار داده است. همان‌طور که در پیشینه تحقیق ملاحظه شد، مقاله‌های مذکور به حقوق شهروندی متهم از منظر قوانین موضوعه کشور به‌طور عام و کلی پرداختند و حق تصویر متهم را در گزارش‌های خبری از منظر ادله فقهی و حقوقی به‌طور خاص در مرحله تحقیقات مقدماتی جرم مورد بررسی قرار ندادند. لذا این پژوهش از این نظر بدیع بوده و نوآوری دارد.

## روش‌شناسی تحقیق

با توجه به هدف و کاربردی بودن مقاله حاضر روش تحقیق در این پژوهش در جمع‌آوری پیشینه، چارچوب نظری و بخش نتایج تحقیق به روش اسنادی کتابخانه‌ای بوده و داده‌های مربوط به سنجش میزان شناسایی هویت متهم در میان گروه‌های هدف به روش آزمایشی، جمع‌آوری شده است.

جامعه آماری در روش آزمایشی این پژوهش شامل شهروندان مناطق ۲۲ گانه شهر تهران است و حجم نمونه محاسبه شده از طریق فرمول کوکران ۱۰۳ نفر تعیین شد. روش نمونه‌گیری از نوع خوشه‌ای چند مرحله‌ای بوده است. در این پژوهش ابتدا با احصای یک‌ساله گزارش‌های خبری مرتبط با موضوع‌های جرم و آسیب‌های اجتماعی در خبر تهران، مشخص شد میانگین مدت زمان پخش تصاویر متهمان در این گزارش‌های خبری ۳۰ ثانیه بوده است. بر این اساس از افراد حجم نمونه خواسته شد به مدت ۳۰ ثانیه نقش متهمی را با سناریوهای نوشته شده در موضوع‌های مرتبط با جرم و آسیب‌های اجتماعی، در مقابل دوربین، بازی کنند. سپس بعد از شطرنجی‌کردن تصاویر افراد حجم نمونه، ویدئوی آن‌ها در قالب یک گزارش خبری با آرم شروع خبر تهران تدوین و از این افراد خواسته شد این گزارش‌ها را به گروه‌های خانواده، فامیل، دوستان و همسایگان خود نمایش دهند و بازخورد آن‌ها را در شناخت، احتمال شناخت و عدم شناخت هویت افراد ثبت کنند. قابل ذکر است داده‌ها و اطلاعات به‌دست آمده از این پژوهش برای تحلیل در نرم‌افزار SPSS وارد و فرضیه اول یعنی "شطرنجی‌کردن تصویر متهمان در گزارش‌های خبری مانع شناسایی هویت آن‌ها میان مخاطبان نمی‌شود" مورد بررسی قرار گرفت.

## یافته‌های پژوهش

در تحلیل داده‌ها برای بررسی فرضیه اول از آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای تعیین مقدار، شدت و جهت سطح معناداری فرضیه استفاده شده است. از این رو، متغیرهای مورد نظر با یکدیگر در ارتباط قرار می‌گیرد و شدت و جهت روابط و همچنین معناداری آن‌ها بررسی می‌شود. حداکثر احتمال اشتباه قابل قبول از نظر آماری ۰/۰۱ (و یا احتمال صحت ۹۹ درصد) است. بنابراین، آن‌گونه همبستگی‌هایی قابل قبول هستند که سطح معناداری آن‌ها حداقل ۰/۰۱ باشد. ارائه بهترین مدل و رابطه بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل استفاده می‌شود. در ضمن، از بعضی مطالب که تأثیر چندانی در نتیجه تحقیق ندارد، صرف نظر کردیم.

## توصیف داده‌ها

### سیمای پاسخگویان

جدول ۱ نشان می‌دهد، در مقایسه بین مقادیر جنسیت و سن پاسخگویان در مجموع بیشترین درصد فراوانی جنسیت مربوط به گروه سنی ۳۵ تا ۵۵ سال با (۴۲/۳۶ درصد) که در این میان (۳۷/۷ درصد) مرد و (۶۲/۳ درصد) زن کمترین درصد فراوانی گروه سنی مربوط به سنی ۵۶ تا ۷۲ سال با (۲۰/۱۳ درصد) است.

**جدول ۱. درصد فراوانی نسبی افراد مورد بررسی بر حسب سن و جنسیت در گروه خانواده**

جمع فراوانی	جنسیت		نوع گروه	
	زن	مرد	فراوانی درصد	سن
۵۴	۳۰	۲۴	فراوانی درصد	۲۱ تا ۳۸ سال
۱۰۰	۵۵/۶	۴۴/۴	فراوانی درصد	۳۹ تا ۵۵ سال
۶۱	۳۸	۲۳	فراوانی درصد	۵۶ تا ۷۲ سال
۲۹	۱۴	۱۵	فراوانی درصد	
۱۰۰	۴۸/۳	۵۱/۷	فراوانی درصد	

جدول ۲ نشان می‌دهد، در مقایسه بین مقادیر جنسیت و سن پاسخگویان در مجموع بیشترین درصد فراوانی جنسیت مربوط به گروه سنی ۱۳ تا ۳۵ سال با (۴۴/۴ درصد) که در این میان (۴۵/۳ درصد) مرد و (۵۴/۷ درصد) زن کمترین درصد فراوانی گروه سنی مربوط به سن ۵۸ تا ۷۹ سال با (۱۹/۴۴ درصد) است.

**جدول ۲. درصد فراوانی نسبی افراد مورد بررسی بر حسب سن و جنسیت در گروه فامیل**

جمع فراوانی	جنسیت		نوع گروه	
	زن	مرد	فراوانی درصد	سن
۶۴	۳۵	۲۹	فراوانی	۱۳ تا ۳۵ سال
۱۰۰	۵۴/۷	۴۵/۳	درصد	
۵۲	۲۲	۳۰	فراوانی	۳۶ تا ۵۷ سال
۱۰۰	۴۲/۳	۵۷/۷	درصد	
۲۸	۱۵	۱۳	فراوانی	۵۸ تا ۷۹ سال
۱۰۰	۵۳/۶	۴۶/۴	درصد	

جدول ۳ نشان می‌دهد، در مقایسه بین مقادیر جنسیت و سن پاسخگویان در مجموع بیشترین درصد فراوانی جنسیت مربوط به گروه سنی ۲۷ تا ۴۰ سال با (۴۷/۲۲ درصد) که در این میان که در این میان (۴۷/۱ درصد) مرد و (۵۲/۹ درصد) زن کمترین درصد فراوانی گروه سنی مربوط به سنی ۴۱ تا ۵۳ سال با (۹/۷۲ درصد) است.

**جدول ۳. درصد فراوانی نسبی افراد مورد بررسی بر حسب سن و جنسیت در گروه دوستان**

جمع فراوانی	جنسیت		نوع گروه	
	زن	مرد	فراوانی درصد	سن
۶۲	۳۱	۳۱	فراوانی	۱۲ تا ۲۶ سال
۱۰۰	۵۰	۵۰	درصد	
۶۸	۳۶	۳۲	فراوانی	۲۷ تا ۴۰ سال
۱۰۰	۵۲/۹	۴۷/۱	درصد	
۱۴	۴	۱۰	فراوانی	۴۱ تا ۵۳ سال
۱۰۰	۲۸/۶	۷۱/۴	درصد	

جدول ۴ نشان می‌دهد، در مقایسه بین مقادیر جنسیت و سن پاسخگویان در مجموع بیشترین درصد فراوانی جنسیت مربوط به گروه سنی ۲۲ - ۴۸ سال با (۸۸/۸ درصد) که در این میان که در این میان (۵۴/۷ درصد) مرد و (۴۳/۳ درصد) زن کمترین درصد فراوانی گروه سنی مربوط به سنی به بالاتر ۷۵ سال با (۰/۶ درصد) است.

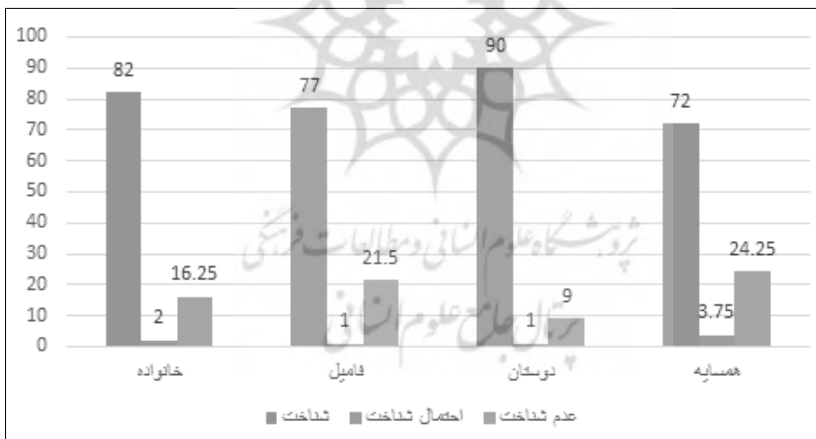


جدول ۴. درصد فراوانی نسبی افراد مورد بررسی بر حسب سن و جنسیت در گروه همسایه

جمع فراوانی	جنسیت		نوع گروه	
	زن	مرد	فراوانی درصد	سن
۱۲۸	۵۸	۷۰	فراوانی	۲۲ تا ۴۸ سال
۱۰۰	۴۵/۳	۵۴/۷	درصد	
۱۵	۵	۱۰	فراوانی	۴۹ تا ۷۴ سال
۱۰۰	۳۳/۳	۶۶/۷	درصد	
۱	۱	۰	فراوانی	۷۵ سال به بالا
۱۰۰	۱۰۰	۰	درصد	

### میزان شناسایی، احتمال و عدم شناسایی گروه‌های چهارگانه

با توجه به نمودار ۱ بیشترین میزان شناسایی هویت اشخاص حجم نمونه به ترتیب توسط گروه دوستان، خانواده، فامیل و همسایه بوده است.



نمودار ۱. میزان شناسایی هویت اشخاص حجم نمونه

همان‌گونه که مشاهده می‌شود از تصاویری تار شده‌ای که به دوستان، خانواده، فامیل و همسایه افراد حجم نمونه نشان داده شده به ترتیب ۷۲، ۷۷، ۸۲، ۹۰ درصد این افراد هویت افراد حجم نمونه ما را شناسایی کرده‌اند. میانگین شناسایی هویت تصاویر تار شده افراد در میان این گروه‌ها، بیش از ۸۰/۲۵ درصد بوده است.

## تحلیل داده‌ها

به نظر می‌رسد شطرنجی کردن تصویر متهمان در گزارش‌های خبری مانع شناسایی هویت آن‌ها در میان مخاطبان نمی‌شود. برای اثبات یا رد این فرضیه از آزمون ضریب همبستگی پیرسون، ارتباط میان شطرنجی کردن تصویر متهمان و شناسایی هویت آن‌ها استفاده شد.

جدول ۵. ارتباط میان شطرنجی کردن تصویر متهمان و شناسایی هویت آن‌ها

شناسایی هویت متهمان			متغیر
سطح معناداری	ضریب همبستگی	n	
۰/۰۱	۰/۲۵۷	۱۰۳	شطرنجی کردن تصویر متهمان

نتایج مندرج در جدول ۵ نشان می‌دهد با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون همبستگی بین تصویر شطرنجی متهمان و شناسایی هویت متهمان برابر (۰/۰۱) از خطای ۰/۰۵ کمتر است. لذا، فرضیه فوق‌الذکر تأیید می‌شود. یعنی مخلدوش کردن تصویر متهمان در گزارش‌های خبری مانع شناسایی هویت آن‌ها در میان مخاطبان تلویزیون نمی‌شود.

## امکان‌سنجی فقهی انتشار تصویر شطرنجی متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی جرم

بر اساس ماده ۹۶ آیین دادرسی کیفری، انتشار تصویر و هویت متهم در رسانه‌ها در مرحله مقدماتی جرم منوط به برخی از جرائم یا حالت‌های خاص شده است. لذا رسانه ملی برای انتشار تصویر متهمانی که مشمول ماده ۹۶ آیین دادرسی کیفری نمی‌شوند، چهره این متهمان را در گزارش‌های خبری خود شطرنجی می‌کند. اما همان‌طور که در بخش قبلی اثبات شد؛ تار کردن چهره متهم تأثیری در عدم شناسایی هویت آن‌ها ندارد. از طرفی با توجه به پخش این گزارش‌های خبری از بخش‌های مختلف رسانه ملی، اقتضاسنجی فقهی انتشار تصویر شطرنجی متهم از رسانه ملی اهمیت بسزایی دارد. در این بخش از پژوهش، ادله فقهی عدم انتشار این تصاویر را از منظر فقه مورد بررسی خواهیم داد.

### ۱. ضرورت حفظ آبرو

در فرهنگ فارسی معین آبرو به معنای اعتبار، قدر، جاه، شرف، عرض و ناموس آمده است (معین، ۱۳۸۱: ۲۷). موضوعی که در اسلام و در قرآن کریم بر اساس احترام به کرامت انسان به آن توجه خاص شده «وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبُرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ

وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا» به یقین فرزندان آدم را کرامت دادیم، و آنان را در خشکی و دریا [بر مرکب‌هایی که در اختیارشان گذاشتیم] سوار کردیم، و به آنان از نعمت‌های پاکیزه روزی بخشیدیم، و آنان را بر بسیاری از آفریده‌های خود برتری کامل دادیم (اسراء: ۷۰). حفظ آبروی مومن آنقدر در اسلام اهمیت دارد که پیامبر اسلام حرمت حیثیتش را همانند جان او ارزش می‌داند. «إِنَّ حُرْمَةَ عَرَضِ الْمُؤْمِنِ كَحُرْمَةِ دَمِهِ وَمَالِهِ» حرمت حیثیت و آبروی مؤمن همانند حرمت جان و مال اوست (تویسرکانی، ۱۴۱۳ق، ج ۵: ۲۲۶).

با توجه به مستندات فوق اسلام به شخصیت هر فرد مسلمان ارج نهاده و راضی نیست که به موقعیت فردی و اجتماعی او کوچک‌ترین آسیبی وارد شود و وظایف متعددی را برای حفظ آبروی افراد برشمرده است.

در قانون هم قانون‌گذار در اصول و مواد مختلف از جمله اصل ۳۹ قانون اساسی نیز «هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده، به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات دانسته است».

با توجه به این‌که متهم انسانی است مانند بقیه انسان‌ها و برخوردار از همان حقوقی که همه دارند، ساحت جسمانی و بعد معنوی شخصیت او به همان دلیلی محترم و زمینه‌ساز حقوق متعدد و متنوع است که در بقیه آدم‌ها چنین اقتضایی دارد. کرامت انسانی همان‌طور که منبع جوشش حقوق در همه انسان‌ها است، درباره متهم نیز چنین است. در این صورت تک‌تک حقوق متهمان مثل حق حفظ آبرو و اسرار شخصی انعکاس حقوق انسانی بوده و رعایت آن لازم است (فخارطوسی، ۱۳۹۱: ۴۱-۴۲).

## ۲. حفظ حریم خصوصی

حریم خصوصی یکی از حدود مهم آزادی بیان و اطلاعات است که در اسناد بین‌المللی مختلفی نظیر اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و قوانین اساسی بسیاری از کشورها بر لزوم حمایت از آن تصریح شده است (انصاری، ۱۳۸۷: ۵۵). حق حریم خصوصی حق زندگی کردن است با میل و سلیقه خود و با حداقل مداخله و ورود دیگران؛ به دیگر سخن حقی است که بر اساس آن افراد می‌توانند تعیین کنند که دیگران تا چه اندازه می‌توانند به لحاظ کمیت و کیفیت اطلاعاتی درباره آنان داشته باشند (انصاری، ۱۳۸۷: ۵۶). به عبارت دیگر حریم خصوصی قلمرویی از زندگی هر فردی است که آن فرد به‌طور کلی و عرفی یا با اعلان قبلی انتظار دارد دیگران بدون رضایت وی به اطلاعات راجع به آن قلمرو دسترسی نداشته باشند یا به قلمرو آن وارد نشوند، یا به آن قلمرو نگاه یا نظارت نکنند، یا به هر صورت دیگری وی را در آن قلمرو مورد تعرض قرار ندهند (انصاری، ۱۳۸۷: ۳۸). حریم خصوصی و حق بر خلوت نخستین‌بار در مقاله‌ای در سال ۱۸۹۰ توسط ساموئل وارن و لوئیس براندیس،

حقوق دانان آمریکایی، مطرح شد؛ و سپس اندیشمندان قرن نوزدهم هر چه بیشتر به مباحث هنجاری آن پرداختند. در اسلام هم حریم خصوصی علاوه بر اموال و اماکن شامل حریم‌های جان، خانواده، مسلمان و اسلام می‌شود (نجفی، ۱۳۶۲، ج ۲۶: ۷۵). و در آیات متعددی از قرآن مجید بر لزوم رعایت حریم خصوصی اشخاص از جمله آیه ۱۲ سوره حجرات تأکید شده است. سنت پیامبر و امامان معصوم و سیره مسلمانان سرشار از توصیه‌هایی در پرهیز از نقض مصادیق گوناگون حریم خصوصی افراد است (خمینی، ۱۳۸۲: ۳۰۲). "ممنوعیت تجسس، تحسس و تفتیش، ممنوعیت سوءظن، ممنوعیت هجو، قذف و سب، ممنوعیت نمیمه و غیبت، ممنوعیت تناقض، ممنوعیت خیانت در امانت، ممنوعیت استراق سمع، ممنوعیت استراق بصر" از رایج‌ترین اصطلاحاتی است که در آیات و روایات اسلامی درباره حریم خصوصی به کار رفته است (انصاری، ۱۳۸۳: ۱۳). در قانون اساسی هم در اصل بیست و دوم حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل افراد از تعرض مصون است، مگر در مواردی که قانون تجویز کند" بر همین اساس قانون‌گذار برای حفظ حریم خصوصی متهم در ماده ۹۱ قانون آیین دادرسی کیفری اصل را در تحقیقات مقدماتی بر محرمانگی استوار کرده است و انتشار تصویر متهم را به جز در موارد و حالت‌های خاص ممنوع کرده است. لذا با توجه به اثبات فرضیه بخش اول این تحقیق یعنی شناسایی هویت متهمان در تصاویر مخدوش شده، هرگونه انتشار این تصاویر برخلاف حریم خصوصی آن‌ها بوده و مخالف نصوص شرعی است.

### ۳. حق بر مصونیت از تجسس

حکم ممنوعیت تجسس در امور مربوط به دیگران در آیه ۱۲ سوره حجرات به صراحت بیان شده است و خداوند متعال بندگان را از تجسس در زندگی دیگران نهی کرده است «یا ایها الذین امنوا اجتنبوا كثيرا من الظن ان بعض الظن اثم و لا تجسسوا و لا یغتب بعضکم بعضا» ای اهل ایمان! از بسیاری از گمان‌ها [در حق مردم] پرهیزید؛ زیرا برخی از گمان‌ها گناه است، و [در اموری که مردم پنهان‌ماندش را خواهانند] تفحص و پی‌جویی نکنید، و از یکدیگر غیبت ننمایید (حجرات: ۱۲).

با توجه به معنای ماده تجسس در کتب معتبر لغوی از جمله المصباح المنیر (فیومی، ۴۱۲ق: ۱۲۵)، معجم مقاییس اللغة (ابن فارس، ۴۰۴ق: ۴۱۴) و الصحاح (جوهری، ۴۱۰ق: ۹۱۳) تجسس شامل همه اموری که دیگران پنهان داشته‌اند می‌شود لذا نخست افراد نسبت به تمامیت جسمانی و روانی خودشان حق دارند، دوم افراد حق دارند دیگران را در جریان امور خود قرار ندهند.

در اخبار و روایات متعددی نیز از تجسس در امور مربوط به دیگران منع شده که به جهت اختصار به چند نمونه از آن‌ها بسنده می‌کنیم.

در حدیثی از امیر مؤمنان علی (علیه السلام) آمده که فرمودند: «تَتَّبِعُ الْعُيُوبَ مِنْ أُنْبَحِ الْعُيُوبِ وَ شَرِّ السَّيِّئَاتِ؛ جست و جو کردن از عیب دیگران از زشت ترین عیوب و بدترین گناهان است» (آمدی، ۱۴۱۰ ق: ۱۸۶). یا در حدیث دیگر از پیامبر اسلام نقل شده که حضرت فرمودند:

يا معشِرَ مَنْ أَسْلَمَ بِلِسَانِهِ وَلَمْ يُسَلِّمْ بِقَلْبِهِ، لَا تَتَّبِعُوا عَنَرَاتِ الْمُسْلِمِينَ؛ فَإِنَّهُ مَنْ تَتَّبَعَ عَنَرَاتِ الْمُسْلِمِينَ تَتَّبَعَ اللَّهُ عَنْرَتَهُ، وَمَنْ تَتَّبَعَ اللَّهُ عَنْرَتَهُ يَقْضِخْهُ؛ ای گروهی که با زبان مسلمان شده‌اید، اما دل شما اسلام را نپذیرفته است، لغزش‌های مؤمنین را جست‌وجو نکنید؛ زیرا کسی که به دنبال لغزش‌های برادر مؤمنش باشد، خداوند تعالی گناهان او را پیگیری می‌کند و هر کس که خداوند گناهانش را پیگیری کند، او را مفتضح و رسوا می‌سازد؛ هر چند در داخل خانه‌اش باشد (کلینی، ۱۴۰۷ ق، ج ۲: ۳۵۵).

از این رو در مواردی که تولید خبری، در غیر موارد مصرح در قانون، منجر به جست‌وجو در عیوب و لغزش‌های متهمی شود، بر اساس ادله فقهی این عمل حرام و ممنوع بوده و مصداق بارز تجسس در امور دیگران است.

موضوع دیگر آن است که اگر خبرنگار با نیت و قصد خیر و عقلایی در امور دیگران تجسس کند، عملش مباح و جایز می‌شود یا خیر؟ در این زمینه دو دیدگاه وجود دارد؛ عده‌ای حرمت تجسس را فقط در مواردی که موجب هتک حرمت و حیثیت افراد بشود حرام می‌دانند و در صورتی که فردی با انگیزه خیر، در امور دیگران تجسس کند، عملش ممنوع نیست (احمدی میانجی، ۱۳۸۱: ۱۳۳). از طرفی عده دیگر از علما از جمله آیت‌الله خویی معتقد است، ممنوعیت تجسس فقط محدود به دو مورد است: یکی تجسس منجر به فساد دیگری شود و یا تجسس موجب آشکار شدن مطالبی شود که خداوند بدان رضایت ندارد (خویی، ۱۴۱۰ ق: ج ۲، ۴).

#### ۴. التزام به رازداری دیگران

به استناد روایات، اسرار دیگران همانند امانتی در اختیار دیگران است و حفظ آن اقتضا می‌کند آن اسرار را از دسترسی دیگران حفظ کنیم. در این باره پیامبر اکرم (ص) می‌فرماید: «الْمَجَالِسُ بِالْأَمَانَةِ، وَإِفْشَاءُ سِرِّ أَخِيكَ خِيَانَةٌ، فَاجْتَنِبْ ذَلِكَ مَجْلِسَ هَا أَمَانَتَانِد وَ فَاش كَرْدَن رَا بَرَادَرْت خِيَانَتِ اسْت. از این کار دوری کن» (نوری الطبرسی، ۱۴۰۹ ق: ۳۹۹).

بر این اساس محدثان شیعه تعبیر «المجالس بالامانه» را این‌گونه معنا کرده‌اند که نقل موضوع‌های مطرح‌شده در مجالس ممنوع است مگر سخنان صوابی که اهل آن مجلس برای نقلش رضایت دارند (مجلسی، ۱۴۰۶ ق: ۱۶). نکته قابل ذکر این است که اطلاعات و اسرار قابل طرح در مجالس فقط منحصر در عیوب اخلاقی نبوده و شامل عیوب و سایر اطلاعات نیز می‌شود (نراقی، ۱۳۷۵: ۲۷۲). بنابراین با توجه به این روایت‌ها، ضرورت پنهان کردن اسرار دیگران، ایجاب می‌کند که افراد در قلمرو اطلاعات و اسرار خود دارای حریمی باشند و دیگران حق تعرض به این حریم را نداشته باشند.

بنابراین بر اساس تأکید نصوص روایی و استنباطات فقها از این روایت‌ها می‌توان گفت، انتشار اسراری که خبرنگاران در مصاحبه‌های خبری با ضابطان و متهمان به دست می‌آورند، محدود به اجازات شرعی و قانونی است و در غیر موارد منصوص، انتشار آن‌ها مصداق افشای اسرار متهمان از رسانه ملی است.

## ۵. التزام به عدم اشاعه فحشا

بر اساس آموزه‌های اسلام از جمله آیه ۱۹ سوره نور انتشار زشتی‌های اخلاقی و مغایر با عفت عمومی جامعه ممنوع شده:

إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ؛ کسانی که دوست دارند کارهای بسیار زشت [مانند آن تهمت بزرگ] در میان اهل ایمان شایع شود، در دنیا و آخرت عذابی دردناک خواهند داشت، و خدا [آنان را] می‌شناسد و شما نمی‌شناسید (نور: ۱۹).

البته برای اشاعه فحشا دو معنا ذکر شده است. در یک معنا، اشاعه فحشا به معنای انتشار خبر معصیت است و در معنای دیگر، گسترش دادن معصیت تعریف شده است. در هر حال بر اساس آیه مذکور افراد اگر واقعاً مرتکب فعل زشتی هم شوند، حق انتشار آن را ندارند.

البته در روایت‌های ائمه معصومین نیز اشاعه فحشا و انتشار رفتار قبیح دیگران ممنوع شده است. در این باره امام صادق (ع) می‌فرماید: هر کس درباره مؤمنی آنچه را که با چشم خود دیده و با گوش خود شنیده بگوید، در حقیقت او از کسانی است که خداوند درباره آنها فرمود: «إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَنْ تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ» (نور: ۱۹) (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲: ۳۵۷) و یا در روایت دیگر حضرت می‌فرمایند «هر کس کار زشت دیگری را بازگو می‌کند، مانند کسی است که آن کار را انجام داده است» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۲: ۳۵۶). بنابراین به موجب آیه و روایت‌های مذکور، کسی حق ندارد به هر شیوه‌ای، کار قبیح دیگری را آشکار و منتشر کند؛ حتی زمانی که فرد، گناه بزرگی را مرتکب شده باشد (بهبهانی، ۱۴۲۴ ق: ۲۵۶).

## ۶. قاعده وزر

یکی از اصول و مبانی حاکم بر مسئولیت کیفری، قاعده وزر است که می‌توان مفهوم آن را با اصل شخصی بودن مجازات‌ها در حقوق جزای عرفی منطبق دانست. این اصل بدین معناست که کیفر باید فقط در مورد مجرم به اجرا درآید و کسی را نباید به‌خاطر داشتن روابط سببی و نسبی با مجرم محاکمه و مجازات کرد. به عبارت دیگر هر انسانی باید به‌شخصه پاسخگویی

۱. کسانی که دوست دارند کارهای بسیار زشت [مانند آن تهمت بزرگ] در میان اهل ایمان شایع شود، در دنیا و آخرت عذابی دردناک خواهند داشت.

پیامدهای رفتاری که از او سر زده است باشد. این قاعده که در اسلام با عنوان قاعدهٔ وزر شهرت دارد برگرفته از عبارت «وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى؛ هیچ گنه‌کاری بار گناه دیگری را بر دوش نمی‌کشد» از ۵ آیه سوره‌های قرآن مجید «انعام/۱۶۴، اسراء/۱۵، فاطر/۱۸، زمر/ و نجم/۳۸ و همچنین استفاده از مضمون بعضی از آیات قرآن از جمله آیهٔ ۳۸ سورهٔ مدثر: «كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِيْنَةٌ؛ هر کسی در گرو دستاورد خویش است» و آیهٔ ۲۱ سورهٔ طور است: «كُلُّ اَمْرِ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنٌ؛ هر انسانی در گرو کار و کردار خویش است».

در روایت‌های امامان معصوم (علیهم‌السلام) نیز این قاعده به‌عنوان یکی از قواعد مسلم فقهی به آن اشاره شده است. همچنان‌که ابو داوود از ابو رمثه نقل می‌کند: همراه پدرم به سوی رسول خدا (ص) رفتم. پیامبر به پدرم فرمود: «این پسر توست؟» پدرم گفت: «قسم به پروردگار کعبه بلی». پیامبر فرمود: «حقیقتاً به آن شهادت می‌دهم». آنگاه تبسم فرمودند از اینکه چقدر شباهت من به پدرم زیاد است و پدرم بر آن سوگند خورد. سپس پیامبر (ص) فرمود: «ولی بدان که او جنایت تو را بر عهده نمی‌گیرد و تو جنایت او را نمی‌توانی بر عهده بگیری» و قرائت فرمودند «وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى» (زحیلی، ۱۴۱۸ ق، ج ۸: ۱۶۴ و ۱۲۹).

بر این اساس با توجه به قاعدهٔ وزر نه تنها در قیامت از هیچ فردی دربارهٔ اعمال خیر و شر دیگران سؤال نمی‌شود و هیچ‌کس بار گناه دیگری را به دوش نخواهد گرفت؛ بلکه برخی از فقها معتقدند ادلهٔ این قاعده عام بوده و شامل مسائل و مجازات‌های دنیوی نیز می‌شود (محقق داماد، ج ۴: ۱۶۳). به‌خصوص آن‌که بسیاری از اصولی که در قرآن آمده جنبهٔ عمومی دارد و بیانگر یک حکم عقلی است و فرقی میان دنیا و آخرت ندارد (محقق داماد، ج ۴: ۱۶۴). بر این اساس صاحب جواهر اجرا نشدن مجازات تبعید در مورد زنان را به‌عنوان مؤیدی برای شمول قاعدهٔ وزر در مورد مجازات‌های دنیوی می‌داند و بیان می‌کند:

شاید تبعیدنشدن زن به این خاطر باشد که هرگاه محکوم به مجازات تبعید شود به‌ناچار بایستی به‌همراه محرمی از محارم خود و یا با شوهرش در محل تبعید باشد؛ در حالی که هیچ‌کس نباید برای جرمی که دیگری انجام داده مجازات شود. محرم یا شوهر زن چه گناهی کرده است که باید به همراه او در تبعید به‌سر برد؟ (نجفی، ۱۳۶۲، ج ۴۱: ۳۲۸).

از طرفی همان‌طور که قاعدهٔ وزر اجازه نمی‌دهد در صورت اثبات جرم، مجازات فرد خاطی به‌عهدهٔ شخص دیگری بار شود به طریق اولی در مرحلهٔ تحقیق‌های مقدماتی و قبل از اثبات جرم، به غیر از موارد مصرح در قانون، رسانه‌ها حق ندارند با انتشار هویت متهمان بار روانی انتساب احتمالی جرم را به دوش خانواده آن‌ها بار کنند. این در حالی است که حتی پس از اثبات جرم نیز خانواده مجرمان بر اساس قاعدهٔ وزر مصون از هرگونه تعرض آبرویی هستند و دستگاه قضا موظف است با حفظ حرمت خانواده، مجازات مجرمان را اجرا کند. موضوعی که رهبر معظم انقلاب در دیدار با کارکنان دستگاه قضا در سال ۱۳۹۰ به آن تأکید کرده و از رسانه‌ها و مسئولان قوهٔ قضاییه می‌خواهد که در انجام مأموریت‌های محوله و اجرای عدالت، حقوق

خانواده را رعایت کنند<sup>۱</sup>. البته در مواردی که قانون‌گذار در شرایطی انتشار هویت متهمان را در مرحله تحقیق‌های مقدماتی به جهت مصلحت اهم جایز دانسته این قاعده قابل تخصیص است. مضاف بر اینکه بالأخره به جهت تأثیر و تأثر رفتار در دنیا، خانواده نیز از این قاعده مستثنا نبوده و ناخودآگاه آثار تبعی و آبرویی رفتار متهمان و مجرمان کم‌وبیش دامن‌گیر خانواده آن‌ها نیز می‌شود اما آنچه در اجرای قاعدهٔ وزر در انتشار تصویر متهم از رسانه‌ها مهم است به رسمیت شناختن این حق در میان صاحبان رسانه و دست‌اندرکاران قوه قضاییه و کاهش آثار منفی عدم رعایت این قاعده در مواجهه با متهمان و مجرمان در گزارش‌های خبری است.

## ۷. اصل برائت

از جمله اصول و قواعدی که امروزه حقوق کیفری بر مبنای آن استوار بوده و یکی از معیارهای اعمال عدالت محسوب می‌شود، اصل برائت است. بر مبنای این اصل که در مقررات بین‌المللی، قوانین داخلی کشورها و به‌ویژه در قوانین اساسی و کیفری پیش‌بینی شده است، انسانی بی‌گناه فرض می‌شود و در صورت ورود اتهام به وی به سبب فرض بی‌گناهی، مدعی باید گناه وی را اثبات کند. ماده ۳۲، ۳۷ و ۳۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی، اصل برائت را یکی از اصول معتبر معرفی کرده است. در اصل ۳۷ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران آمده است: «اصل برائت است و هیچ‌کس از نظر قانون مجرم شناخته نمی‌شود؛ مگر این‌که جرم او در دادگاه صالح ثابت گردد». بر مبنای همین اصل، در اصل ۱۶۶ قانون اساسی، دادگاه‌ها موظف شده‌اند که احکام خود را مستدل به مواد قانونی و اصولی کنند که بر اساس آن حکم صادر شده است. نخستین بار اصل برائت به‌طور رسمی در سال ۱۷۸۹ میلادی در اعلامیهٔ حقوق بشر فرانسه مطرح شد. بر اساس ماده ۹ این اعلامیه «افراد تا زمان محکومیت، بی‌گناه به‌شمار می‌آیند». در ماده ۲۶ اعلامیهٔ حقوق بشر آمریکایی، بند ۱ ماده ۱۱ اعلامیهٔ جهانی حقوق بشر و بند ۲ ماده ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی اصل برائت نیز آمده است. بر اساس ماده ۱۱ اعلامیه

۱. ... حتی اگر چنانچه فرض کنیم یک نفری جرمی هم کرده است، این جرم در دادگاه صالح اثبات هم شده است، این شخص به مجازات محکوم هم شده است - فرض کنید رفته زندان - چه لزومی دارد ما اسم او را در روزنامه‌ها منتشر کنیم تا بچهٔ این آدم که دارد مدرسه می‌رود، دیگر رویش نشود مدرسه برود؟ چه اشکال دارد که این مدت زندانش را بگذرانند، بیاید بیرون، خودش و خانواده‌اش زندگی عادی‌شان را ادامه دهند؟ خب، جرمی کرد، مجازات شد، تمام شد دیگر. باید حتماً آبروریزی بشود؟ این از نکات بسیار مهمی است. البته مخاطب این حرف فقط قوه قضاییه نیست؛ مسئولان قوه، خارج قوه، رسانه‌ها مخاطب‌اند. نه از آن طرف بایستی عملکرد قوه قضاییه را زیر سؤال برد؛ هر اقدامی که قوه قضاییه می‌کند، بگویند نخیر، یک کاسه‌ای زیر نیم کاسه هست، یک غرضی هست - نخیر، کسی نباید این جور عمل کند، این جور حرف بزند - نه از این طرف، افراد به صرف اینکه متهم به یک معنایی شدند، این اتهام آشکار شود، واضح شود، در افکار عمومی مطرح شود. افکار عمومی از این مسئله چه لذتی می‌برد؟ برای افکار عمومی چه فایده‌ای دارد که بدانند زیدی، عمروی، بکری متهم به فلان عمل خلافی است؟ باید به اینها توجه کرد (۱۳۹۰/۰۴/۰۶). <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=12805>.



جهانی حقوق «هر شخصی که به بزهکاری متهم شده باشد، بی گناه محسوب می شود تا هنگامی که در جریان محاکمه ای علنی که در آن تمام تضمین های لازم برای دفاع او تأمین شده باشد، مجرم بودن وی به طور قانونی محرز گردد». بعدها در بند ۲ ماده ۶ کنوانسیون اروپایی نیز چنین آمد: «هرکس متهم به ارتکاب جرم است، مادامی که تقصیر او موافق قانون اثبات نشده، حق دارد از پیش فرض براءت برخوردار باشد». بند ۱ ماده ۷ منشور آفریقای حقوق بشر و بند ۵ ماده ۱۹ اعلامیه حقوق بشر اسلامی نیز به این اصل توجه کرده است.

اولین اسناد رسمی حاکی از اعتقاد به براءت متهم، در آیین اسلام به چشم می خورد. صدها سال پیش در آموزه های دینی که در قالب آیات قرآن و نیز تعالیم پشویان منعکس شده است، مستندات و مدارک توجه به اصل براءت به چشم می خورد.

آیاتی از قرآن وجود دارد که هرگونه ترتیب اثر بر شک و یا حتی گمان را منع کرده است و تنها علم (یقین) را شایسته مبنا بودن برای قضاوت و داوری می داند. آیات فراوانی در این زمینه به چشم می خورد که فرد یا گروه های را به دلیل پیروی از حدس و گمان نکوهش کرده است؛ از جمله:

۱. آنان اطمینان ندارد و جز از گمان پیروی نمی کنند (نساء: ۱۵۷).
۲. شما جز گمان و خیالات باطل پیروی نمی کنید و جز بر پایه حدس بی اساس سخن نمی گوئید (انعام: ۱۴۸).
۳. همانا گمان و حدس کسی را بی نیاز از حق نمی کند (یونس: ۳۶).
۴. هرگز آنچه را که بدان علم و اطمینان نداری، دنبال نکن؛ که چشم و گوش و دل در پیشگاه خدا مسئول اند (اسراء: ۳۶).

برخی مفسران در تفسیر آیاتی که پیروی گمان و حدس نهی کرده است، نوشته اند: مقصود از پرهیز از ظن، ترتیب اثر دادن به آن است؛ مانند این که به شخصی سوءظن ورزیده و بر اساس این گمان، چیزی را به او نسبت دهیم و یا در غیابش او را به بدی یاد کنیم و سایر آثار را مرتب سازیم. البته خود گمان به عنوان یک نوع ادراک روانی، حالتی روحی است که به صورت غیراختیاری برای انسان پیش می آید و نهی از آن معنا ندارد؛ (مگر آن که برخی از مقدماتش اختیاری باشد)؛ بنابراین گناه بودن برخی از گمان ها - که در آیه مورد اشاره قرار گرفته است - به اعتبار آثاری است که بر این گمان ها مترتب می شود. (طباطبایی، ۱۳۷۴، ج ۱: ۳۲۳)

در روایت ها نیز از امام صادق (علیه السلام) چنین نقل شده است «همانا من فقط بر اساس شهادت شهود و سوگند اشخاص حکم می کنم: نه چیزی دیگر» (کلینی، ۴۰۷ق، ج ۶: ۴۱۴). منحصر بودن مستند حکم به شهادت و سوگند می رساند که در صورت نبود این دو مستند، قضاوتی علیه شخص متهم صورت نخواهد گرفت.

از مهم ترین آثار این اصل در ارتباط با حقوق دفاعی متهم، تکلیف مقام تعقیب به اثبات

جرم اتهامی است. لذا تا قبل از اثبات جرم، خبرنگاران و اصحاب رسانه حق ندارند، به جز موارد مصرح در قانون، با انتشار تصویر متهمان، دست به برچسب‌زنی زده و فرد و یا افراد حقیقی و حقوقی را مجرم معرفی کرده و با تشکیل دادگاه رسانه‌ای و قضاوت‌های شخصی و گاهی سیاسی، آبرو و حیثیت افراد را مورد خدشه قرار دهند. چراکه با توجه به اصل برائت، هرگونه برخورد با متهم و متهمان باید همانند زمان قبل از اتهام او باشد.

از دیگر آثار حقوقی اصل برائت لزوم تأمین امکانات لازم برای متهم جهت دفاع از خود، از قبیل حق تعیین وکیل، حق تعیین مترجم، در دسترس قراردادن کتاب و منابع قانون برای استناد به آن در صورت لزوم، سکوت متهم و لزوم تفسیر موارد شک به نفع متهم، اجتناب از بازداشت به جز جرائم خاص و مشهود است.

با توجه به آثار ذکر شده می‌توان از اصل برائت به عنوان "ام‌الاصول"، در دفاع از حقوق متهمان یاد کرد. زیرا موجب پیشگیری از خودسری قضات و ضابطان در بازداشت و سلب حقوق معنوی افراد مظنون از جانب رسانه‌های گروهی شده، و حساسیت و احتیاط خبرنگاران را در پوشش وقایع مجرمانه مضاعف می‌سازد.

### امکان‌سنجی حقوقی انتشار تصویر متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی جرم

تا پیش از تصویب قانون آیین دادرسی کیفری در سال ۱۳۹۲ در خصوص تحقیقات مقدماتی؛ به موجب تبصره ۱ ماده ۱۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۷۸ و قبل از تصویب اصلاح قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱ حکم کلی عدم جواز انتشار جریان دادرسی قبل از قطعیت حکم، شامل تحقیقات مقدماتی نیز می‌شد و در نتیجه انتشار جریان دادرسی از بدو تا ختم و قطعی شدن حکم امکان‌پذیر نبود. البته ماده ۷۳ این قانون نیز مؤید محرمانه بودن تحقیقات مقدماتی بود.<sup>۱</sup> بر این اساس در این قانون اصل بر محرمانه بودن این تحقیقات بوده است. تحقیقات مقدماتی شامل مراحل تحقیقی بسیاری از جمله: تحقیق از شاهد، تحقیق از متهم، صدور قرار تأمین، صدور قرار نهایی و ... است که قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ برخی از این مراحل را به صراحت غیرعلنی اعلام کرده بود. برای مثال در ماده ۱۵۲ این قانون آمده بود: "تحقیق و بازجویی از شهود و مطلعان قبل از محاکمه غیرعلنی است". اما در سال ۱۳۸۱ دو تغییر در خصوص تحقیقات مقدماتی صورت گرفت. نخست آن‌که به موجب اصلاح قانون تشکیل دادگاه‌های عمومی و انقلاب مصوب ۱۳۸۱ انجام تحقیقات مقدماتی به موجب بند (و) و ماده ۳ این قانون در صلاحیت بازپرس و در مواردی دادسرا قرار گرفت. بنابراین نمی‌توان حکم علنی بودن ماده ۱۸۸ را در خصوص علنی بودن دادگاه‌ها به تحقیقات مقدماتی تسری داد،

۱. ماده ۷۳. شاکی حق دارد هنگام تحقیقات، شهود خود را معرفی و دلایل خود را اظهار کند و نیز از صورت جلسه تحقیقات مقدماتی که منافی با محرمانه بودن تحقیقات نباشد پس از پرداخت هزینه، رونوشت بگیرد.

به دلیل آن‌که تحقیقات مقدماتی در دادسرا انجام می‌شود. تحول دیگر اصلاح ماده ۱۸۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۷۸ و الحاق سه تبصره به آن بود که در ۸۵/۳/۲۴ تصویب شد. به موجب تبصره یک این ماده، خبرنگاران حق حضور در دادگاه را دارند و حق حضور در جلسات دادسرا مورد حمایت و تضمین قرار نگرفته است. در قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ تحقیقات مقدماتی از سامان‌دهی خاصی برخوردار شد. در این قانون مقام تعقیب (دادستان) از مقام تحقیق (بازپرس) تفکیک شد. زیرا طبق ماده ۹۲ و تبصره آن، انجام تحقیقات مقدماتی کلیه جرائم با بازپرس است و در شرایط خاصی توسط دادگاه و یا دادستان و در مواردی توسط دادیار انجام می‌شود. ماده ۹۰ این قانون به تعریف تحقیقات مقدماتی پرداخته است که نسبت به قانون سابق تغییر خاصی نکرده است. ماده ۹۰ قانون مقرر می‌دارد: «تحقیقات مقدماتی، مجموعه اقدام‌های قانونی است که از سوی بازپرس یا دیگر مقام‌های قضایی، برای حفظ آثار و علائم و جمع‌آوری ادله و وقوع جرم، شناسایی، یافتن و جلوگیری از فرار یا مخفی‌شدن متهم انجام می‌شود». اشکالی که در تعریف تحقیقات مقدماتی وجود دارد این است که صدور قرار تأمین کیفری و اظهارنظر نهایی مبنی بر منع تعقیب یا جلب به دادرسی که در پایان تحقیقات در مرحله آخر تحقیقات مقدماتی قرار دارد در این تعریف ذکر نشده است.

ماده ۱۹۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ تحقیقات مقدماتی را به‌صراحت غیرعلنی اعلام می‌کند. این ماده اشعار می‌دارد: «تحقیق از شاکی و متهم غیرعلنی و انفرادی است مگر در جرایم قابل گذشت که به آن‌ها در دادسرا حتی‌الامکان به‌صورت توافقی رسیدگی می‌شود و بازپرس مکلف است در صورت امکان، سعی در ایجاد صلح و سازش و یا ارجاع امر به میانجی‌گری نماید». همان‌طور که ملاحظه می‌شود در این ماده قانون‌گذار در جرائم قابل گذشت برای ایجاد صلح و سازش میان طرفین دعوی اجازه توافقی بودن تحقیقات را داده است. در ماده ۱۹۸ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ نیز آمده است: «بازپرس جز در مواجهه حضوری، از متهمان به‌نحو انفرادی تحقیق می‌کند. متهمان نباید با یکدیگر داخل در مذاکره و موضعه شوند». مهم‌ترین ماده در خصوص انتشار جرایم تحقیقات مقدماتی ماده ۹۶ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ است. این ماده اشعار می‌دارد: «انتشار تصویر و سایر مشخصات مربوط به هویت متهم در کلیه مراحل تحقیقات مقدماتی توسط رسانه‌ها و مراجع انتظامی و قضایی ممنوع است مگر در مورد اشخاص زیر که تنها به درخواست بازپرس و موافقت دادستان شهرستان، انتشار تصویر و یا سایر مشخصات مربوط به هویت آنان مجاز است: الف) متهمان به ارتکاب جرائم عمدی موضوع بندهای الف، ب، پ و ت ماده ۳۰۲ این قانون

۱. ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده: هرگاه زن و مردی که بین آن‌ها علقه زوجیت نباشد، مرتکب روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا از قبیل تقبیل یا مضاجعه شوند، به شلاق تا نود و نه ضربه محکوم خواهند شد و اگر عمل با عنف و اکراه باشد، فقط اکراه‌کننده تعزیر می‌شود.

که متواری بوده و دلایل کافی برای توجه اتهام به آنان وجود داشته باشد و از طریق دیگری امکان دستیابی به آنان وجود نداشته باشد، به منظور شناسایی آنان و یا تکمیل ادله، تصویر اصلی و یا تصویر به دست آمده از طریق چهره‌نگاری آنان منتشر می‌شود.

ب) متهمان دستگیر شده که به ارتکاب چند فقره جرم نسبت به اشخاص متعدد و نامعلومی نزد بازپرس اقرار کرده‌اند و تصویر آنان برای آگاهی بزه‌دیدگان و طرح شکایت و یا اقامه دعوی خصوصی توسط آنان، منتشر می‌شود. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در ماده ۹۶ قانون آیین دادرسی کیفری قانون‌گذار انتشار تصاویر متهم و یا سایر مشخصات متهم که موجب شناسایی هویت وی می‌شود را ممنوع اعلام کرده است ولی در خصوص برخی از جرائم مهم و در واقع جرائمی که موجب ناامنی در جامعه می‌شود برای شناسایی متهم و یا برای شناسایی شاکیان متهم انتشار تصاویر و سایر مشخصات متهم را مجاز دانسته است. نکته‌ای که در اینجا باید متذکر شد این است که در ماده ۹۶ ممنوعیت انتشار تصاویر متهم با قید "در کلیه تحقیقات مقدماتی" به معنای جواز انتشار تصویر متهم در مرحله دادرسی نیست، بلکه اصل بر ممنوعیت چنین اقدامی است. قید مذکور تنها برای تخصیص جواز آن به دو مورد در مرحله تحقیقات مقدماتی است. بنابراین با ارسال پرونده به دادگاه جواز انتشار تصاویر متهم نیز از بین می‌رود.

در قانون مطبوعات نیز در تبصره ماده ۳۱ این قانون حکم خاصی مبنی بر ممنوعیت انتشار تحقیقات مقدماتی جرائم مندرج در مواد ۳۰ و ۳۱ قانون مطبوعات توسط نشریه متخلف پیش‌بینی شده است.<sup>۱</sup> در تبصره این ماده عنوان شده است: «در مواد ۳۰، ۳۱ تا زمانی که پرونده در مرحله تحقیق و رسیدگی است، نشریه مورد شکایت حق ندارد نسبت به مورد رسیدگی مطلبی نشر دهد، در صورت تخلف رئیس دادگاه باید قبل از ختم تحقیقات حکم توقیف نشریه را صادر کند، این توقیف شامل اولین شماره بعد از ابلاغ می‌شود و در صورت تکرار تا موقع صدور رأی دادگاه از انتشار نشریه جلوگیری می‌شود». همان‌طور که ملاحظه می‌شود در قانون مطبوعات نیز بر غیرعلنی بودن تحقیقات مقدماتی تصریح شده است و نشر هرگونه مطلبی توسط نشریه‌ها ممنوع و تخلف اعلام شده است.

۱. ماده ۳۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲: به جرائم زیر در دادگاه کیفری یک رسیدگی می‌شود: الف) جرائم موجب سلب حیات؛ ب) جرائم موجب حبس ابد؛ پ) جرائم موجب مجازات قطع عضو یا جنایات عمدی علیه تمامیت جسمانی با میزان نصف دیه کامل یا بیش از آن؛ ت) جرائم موجب مجازات تعزیری درجه سه و بالاتر؛ ث) جرائم سیاسی و مطبوعاتی.

## بحث و نتیجه گیری

بر اساس آمار به دست آمده از احصای گزارش های تلویزیونی در پخش اخبار سیمای رسانه ملی در بازه زمانی ۱۴۰۰/۰۱/۰۱ تا ۱۴۰۱/۰۱/۰۱، ۲۵ گزارش مرتبط با مرحله تحقیقات مقدماتی جرم با تارکردن چهره متهمان از بخش خبری ۱۸ تهران روی آنتن رفته است. موضوعی که باعث شد تا این پژوهش با هدف بررسی حقوق متهم در انتشار این تصاویر از تلویزیون در مرحله تحقیقات مقدماتی مورد بررسی قرار بگیرد. برای رسیدن به هدف این پژوهش ابتدا شناخت، احتمال شناخت و عدم شناخت هویت اشخاص در تصاویر شطرنجی منتشر شده از تلویزیون با روش آزمایشی مورد پژوهش قرار گرفت. برای تعمیم نتایج این تحقیق به وسیله فرمول کوکران حجم نمونه ۱۰۳ نفر تعیین شد و پس از تصویربرداری از این افراد، ویدئوی این اشخاص پس از تدوین و شطرنجی کردن چهره هایشان به گروه های خانواده، فامیل، دوستان و همسایگان اشخاص حجم نمونه به نمایش درآمد و نتایج آن ثبت و پس از تحلیل داده ها مشخص شد چهار گروه خانواده، فامیل، دوستان و همسایه به ترتیب با ۸۲ درصد، ۷۷ درصد، ۹۰ درصد و ۷۲ درصد توانستند تصاویر تار شده افراد حجم نمونه را شناسایی کنند و با توجه به این که سطح معناداری آزمون همبستگی بین تصویر شطرنجی متهمان و شناسایی هویت متهمان برابر ۰/۰۱ از خطای ۰/۰۵ کمتر بود. لذا نتیجه تحقیق نشان داد تارکردن یا شطرنجی کردن تصویر متهمان در گزارش های خبری مانع شناسایی هویت آن ها در میان مخاطبان تلویزیون نمی شود. با توجه به اثبات این فرضیه پخش گزارش های خبری با چهره تار شده متهم از تلویزیون به غیر از مواردی که مصلحت اهم اقتضا کند.

اول. رسالت متعهدانه رسانه ملی را در قبال عرضه اطلاعات و اخبار راجع به مسائل جنایی با توجه به اصل ۱۷۵ قانون اساسی تحت الشعاع قرار می دهد.

دوم. پخش این تصاویر در مرحله تحقیقات مقدماتی با نقض حریم خصوصی معنوی متهمان و از بین بردن آبروی آن ها و با توجه به مواد ۹۶، آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲، به غیر از موارد استثنایی در قانون علاوه بر تضييع حقوق شرعی، قانونی و اخلاقی متهم، منتشرکنندگان آن بنابر مواد ۹۱ قانون آیین دادرسی کیفری می تواند به مجازات افشای اسرار شغلی و حرفه ای تحت پیگرد قانونی قرار بگیرند و مسئولیت های کیفری را می تواند برای منتشرکنندگان آن به دنبال داشته باشد.

۱. اصل یکصد و هفتاد و پنجم: در صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران، آزادی بیان و نشر افکار با رعایت موازین اسلامی و مصالح کشور باید تأمین گردد.
۲. ماده ۹۱ قانون آیین دادرسی کیفری: تحقیقات مقدماتی به صورت محرمانه صورت می گیرد مگر در مواردی که قانون به نحو دیگری مقرر کند. کلیه اشخاصی که در جریان تحقیقات مقدماتی حضور دارند موظف به حفظ این اسرار هستند و در صورت تخلف، به مجازات جرم افشای اسرار شغلی و حرفه ای محکوم می شوند.

سوم. انتشار این تصاویر مخالف صریح اصل برائت و اصل ۳۷ قانون اساسی از حقوق حقه متهم بوده و با توجه به نتایج این پژوهش، باعث هتک حرمت شخص متهم می‌شود و با اجتماع کردن او را در جامعه مشکل‌تر می‌کند.

چهارم. پخش این‌گونه گزارش‌ها، با توجه به شناسایی هویت متهم، نقض اصل شخصی بودن مجازات‌هاست و تنبیه مضاعفی را به گردن شخص متهم و خانواده او تحمیل می‌کند.

پنجم. پخش این تصاویر با توجه به شناخت هویت متهم ممکن است باعث امحای آثار جرم توسط شرکا و معاونان دیگر جرم شود و به شناسایی متهمان دیگر آسیب بزند.

ششم. نتایج این پژوهش با توجه به ماده ۹۶ قانون آیین دادرسی کیفری قابل تخصیص است و متهمانی که به ارتکاب جرائم عمدی موضوع بندهای (الف)، (ب)، (پ) و (ت) ماده (۳۰۲) این قانون متواری بوده و دلایل کافی برای توجه اتهام به آنان وجود داشته باشد و از طریق دیگری امکان دستیابی به آنان موجود نباشد، به منظور شناسایی آنان و یا تکمیل ادله، تصویر اصلی و یا تصویر به دست آمده از طریق چهره‌نگاری آنان منتشر می‌شود. همچنین متهمان دستگیر شده که به ارتکاب چند فقره جرم نسبت به اشخاص متعدد و نامعلومی نزد بازپرس اقرار کرده‌اند و تصویر آنان برای آگاهی بزه‌دیدگان و طرح شکایت و یا اقامه دعوی خصوصی توسط آنان، منتشر می‌شود.

## منابع

- قرآن کریم  
 آصفی، سید حسن و حبیب‌نژاد، سید احمد (۱۳۹۶). تضمینات حقوقی امنیت اجتماعی شهروندان در نظام حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران. فقه، حقوق و علوم جزا، ۲(۶) ۱۷ - ۲۶.  
 آمدی، عبدالواحد بن محمد (۱۴۱۰ق). غرر الحکم و درر الکلم، قم: دارالکتاب الإسلامی.  
 ابن‌فارس، ابوالحسین احمد (۴۵۴ق). معجم مقاییس اللغة. قم: دفتر تبلیغات اسلامی.  
 احمدی میانجی، علی (۱۳۸۱). اطلاعات و تحقیقات در اسلام. تهران: نشر دادگستر.  
 انصاری، باقر (۱۳۸۷). حقوق حریم خصوصی. تهران: سمت.  
 انصاری، باقر (۱۳۸۳). حریم خصوصی و حمایت از آن در حقوق اسلام، تطبیقی و ایران. مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ۶۶ (۵۲۰)، ۱ - ۵۴.  
 بهبهانی، وحید (۴۲۴ق). مصابیح الظلام. قم: مؤسسه العلامه المجدد الوحید البهبهانی.  
 تویسرکانی، محمد نبی (۱۴۱۳ق). لثالی الأخبار. قم: علامه.  
 جوان‌جعفری بجنورد، عبدالرضا و نوروزی، محمد (۱۳۹۹). رسانه‌ای‌کردن هویت متهم در فرایند تحقیقات مقدماتی: فرصت‌ها و چالش‌ها. حقوقی دادگستری، ۸۴ (۱۰۹)، ۲۲۷ - ۲۵۰.

<https://doi.org/10.22106/ijl.2019.89934.2245>

جوهری، اسماعیل بن حماد (۱۴۱۰ق). تاج اللغة و صحاح العربیه. بیروت: دارالعلم للملایین.  
 خالقی، علی (۱۳۸۸). تأملی بر انتشار تصویر چهره متهم در روزنامه‌ها. پژوهش‌های حقوقی، ۱۵.

خالقی، علی (۱۳۹۲). آیین داری کیفری. تهران: انتشارات شهر دانش، ج ۲۲.  
 خمینی، سید روح‌الله (۱۳۸۲). شرح چهل حدیث. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ج ۱۸.  
 خوبی، سید ابوالقاسم (۱۴۱۰ق). منهاج الصالحین. قم: مدینه العلم.  
 زحیلی، وهبه بن مصطفى (۱۴۱۸ق). التفسیر المنیر فی العقیدة و الشریعة و المنهج. دمشق: دار الفکر المعاصر.  
 طباطبایی محمدحسین (۱۳۷۴). المیزان فی تفسیر القرآن، (قم: دفتر انتشارات اسلامی).  
 عزیزی، علیرضا و مهدوی‌ثابت، محمدعلی (۱۴۰۰). اطلاع‌رسانی جریان دادرسی کیفری در ایران و انگلستان:  
 آزادی یا محدودیت رسانه (با بررسی کیس تالیدمید). پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۹(۱۸)، ۷-۳۰.  
<https://doi.org/10.22034/jclc.2021.133148>

فخارطوسی، جواد (۱۳۹۱). حقوق متهمان بررسی فقهی، حقوقی. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.  
 فرجیها، محمد (۱۳۸۵). بازتاب رسانه‌ای جرم. رفاہ اجتماعی، ۲۲.  
 فیومی، احمدبن محمد (۱۴۱۲ق). المصباح المنیر. قم: منشورات دارالرضی.  
 کاظمی، سید سجاد و چگینی، حامد (۱۴۰۱). تشهیر متهم: از اصل ممنوعیت تا موارد اباحه قانونی. پژوهشنامه  
 حقوق کیفری، ۱۳(۲)، ۲۱۵-۲۳۹. <https://doi.org/10.22124/jol.2022.21415.2248>  
 کلینی، محمدبن یعقوب (۱۴۰۷ق). الاصول من الکافی. تهران: دارالکتب الاسلامیه.  
 مجلسی، محمد باقر (۱۴۰۶ق). روضه المتقین. قم: مؤسسه فرهنگی اسلامی کوشان‌پور.  
 محقق داماد، سید مصطفی (۱۴۰۶ق). قواعد فقه. تهران: مرکز نشر علوم اسلامی.  
 معین، محمد (۱۳۸۱). فرهنگ معین. تهران: انتشارات ادنا.  
 میرشکاری، عباس (۱۳۹۷). استنناهای حق تصویر. مطالعات حقوق تطبیقی، ۹(۱)، ۴۵۱-۴۷۲.  
<https://doi.org/10.22059/jcl.2017.242351.633549>

نجفی، محمدحسن (۱۳۶۲). جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام. ج ۲۶. بیروت: دار احیاء التراث العربی.  
 نراقی، احمد (۱۳۷۵). عوائد الایام فی بیان قواعد الاحکام و مهمات مسائل الحلال و الحرام. قم: تبلیغات  
 اسلامی حوزه علمیه قم.  
 نوری الطبرسی، میرزا حسین (۱۴۰۹ق). مستدرک الوسائل و مستنطق المسائل. بیروت: مؤسسه آل‌البتیة لإحياء  
 التراث.

- Ahmadi Miyaneji, A. (2011). *Information and Research in Islam*. Tehran: Dadgostar Publishing. [In persian]  
 Amadi, A. M. (1410 AH). *Ghorar al-Hikam and Dorar al-Kalim*. Qom: Dar al-Katab al-Islami.  
 Ansari, B. (2017). *Privacy Rights*. Tehran: Samit. Ch 4. [In persian]  
 Ansari, B. (2004). Privacy and its protection in Islamic law, adaptation and Iran. *Law and Political Science of Tehran University*, 66(520), 1-54. [In persian]  
 Asefi, S. H. , & Habibnejad, S. H . (2016). Legal Guarantees of Social Security of Citizens in the Constitutional Law System of the Islamic Republic of Iran. *Jurisprudence, Law and Criminal Sciences*, 2(6). [In persian]  
 Azizi, A., & Mehdavi Thabit, M. (2021). Information of criminal proceedings in Iran and England: freedom or restriction of the media (by examining the thalidomide case). *Criminal Law and Criminology*, 9(18), 7-30. <https://doi.org/10.22034/jclc.2021.133148> [In persian]  
 Behbahani, v. (1424 AH). *Maṣābiḥ al-ḥalām*. Qom: Al-Allameh Al-Mujadad Al-vahi Al-Behbahani Institute.  
 Fakhkhartooosi, J. (2011). *The Rights of the Accused, Jurisprudential Review*. Qom: Research Institute of Islamic Culture and Science. Ch. 1. [In persian]  
 Farjiha, M. (2015). Media Reflection of Crime. *Social Welfare*, 22. [In persian]  
 Fayoumi, A. M. (1412 AH). *Al-Masbah Al-Munir*. Qom: Dar al-Radhi's Manuscripts.  
 Ibn Faris, A. A. (1404 AH). *Mu'ajam Maqayis al-Lughah*. Qom: Daftar Tliat-e-Islami.  
 Javan Jafari Bejnvard, A., & Nurozi, M. (2019). Mediating the identity of the accused in the preliminary

- investigation process: opportunities and challenges. *The Judiciary Law Journal*. 84(109), 227-250. <https://doi.org/10.22106/ijl.2019.89934.2245> [In persian]
- Johari, I. H. (1410 AH). *Taj al-Lughah wa Sihah al-Arabiya*. Beirut: Dar al-Ilm Lil-Mala.
- Kazemi, S. J., & Chegini, H. (2022). Publicity of the accused; From the principle of prohibition to cases of legal obscenity, 13(2) 215-239. <https://doi.org/10.22059/jcl.2017.242351.633549> [In persian]
- Khaleghi, A. (2008). Reflections on publishing the picture of the accused in newspapers. *Legal Research*, 15. [In persian]
- Khaleghi, A. (2013). *Penal Code*. Tehran, Shahr Danesh Publishing House. [In persian]
- Khoi, S. A. (1410 AH). *Minhaj al-Salehin*. Qom: Madina al-Alam.
- Khomeini, S. R. (2003). Explanation of 40 Hadiths. Tehran: Imam Khomeini Editing and Publishing Institute. Ch. 18. [In persian]
- Khubalkar, D., Sharma, Sh., & Singh Dari, S. (2022). Rights of Accused and Victim against Media Victimization: a Critical Examination. *Medicine, Law & Society*, 15(2) <https://doi.org/10.18690/mls.15.2.357-384.2022>
- Koleini, M. Y. (1407 AH). *Al-Usul men Al-Kafi*. Tehran: Dar Al-Kutub Al-Islamiyyah.
- Majlisi, M. (1406 AH). *Rozat Al-Muttaqein*. Qom: Kushanpur Islamic Cultural Institute.
- Mirshkari, A. (2017). Exceptions to Image Rights. *Comparative Law Review*. 9(1), 451-472. <https://doi.org/10.22059/jcl.2017.242351.633549> [In persian]
- Mohaghhegh Damad, S. M. (1406 AH). *Jurisprudence Laws*. Tehran: Islamic Science Publishing Center.
- Moin, M. (2002). *Farhang Moin*. Tehran: Edna Publications. [In persian]
- Najafi, M. (1983). *Javahir al-Kalam fi Sharh Shariat al-Islam*, vol 26. Beirut: Arab Heritage Revival House.
- Naraqī, A. (1996). *Avaed al-ayyam fi qavaed al-ahkam*. Qom: Reports of Islami Seminary of Qom.
- Nouri Al-Tabarsi, M. H. (1409 AH). *Mustadrak Al-Wasa'il and Mostanbet Al-Masael*. Beirut: Al-Bayt Foundation for Heritage Revival.
- Shiyab, T. M. (2021). The impact of social media on the rights of the accused in Jordan: Does public opinion matter. *Cogent Arts & Humanities*, 8(1). <https://doi.org/10.1080/23311983.2021.1994112>
- Tabatabaei, M. (1994). *Al-Mizan in Tafsir al-Qur'an* Qom: Islamic Publications Office. [In persian]
- Tousirkani, M. (1413 AH). *Leali al-Akhbar*. Qom: Allameh, Ch. 1.
- Zuhayli, W. M. (1418 AH). *Al-Tafsir Al-Monir*. Damascus: Dar Al-Fikr Al-Mu'asr.

© Authors, Published by Bureau of Media Studies and Planning. This is an open-access paper distributed under the CC BY (license <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

